

لیگن نوازی

سازهای کوبه‌ای موسیقی منطقه کتول

■ محمد رضا برزگر
موسیقی‌دان و پژوهشگر
موسیقی منطقه کتول

زهرا صالح اکوستانی

■ مقدمه

در موسیقی منطقه کتول، سازها نیز از تنوعی هم‌چون آوازها برخوردارند و با بهره‌مندی از ویژگی‌های موسیقی این منطقه، شکل و رنگ و بوی خاصی به خود گرفته و تفاوت‌هایی با هم‌نوع خود، در دیگر مناطق ایران دارند.

اگرچه امروزه کلیه‌ی سازهای رایج در این منطقه هویت بومی یافته‌اند، اما بی‌تردید در اجرای موسیقی منطقه کتول «نی» و «دوتار» نقش کلیدی بیشتری دارند.

همان‌طور که در مقالات پیشین از سلسله مقالات آشنایی با موسیقی کتول در فصلنامه میرداماد اشاره شد، بخشی از موسیقی کتول محصول و مرهون ذوق و استعداد زنان منطقه کتول است. لکن از یک سو به دلیل برخی مسائل فرهنگی و عدم انجام اجراهای عمومی توسط زنان و از سوی دیگر عدم انجام پژوهش‌های جدی بر روی آثار و شیوه‌های اجرایی زنان نوازنده و خواننده‌ی تاریخ موسیقی نواحی ایران، بسیاری از زنان موسیقی‌دان و اهل موسیقی ناشناخته مانده و چه بسا بدین واسطه شاخه‌ها و گونه‌ها و گوشه‌هایی از موسیقی نواحی نیز که مختص زنان بوده است، مکتوم و فراموش شده باشند.

■ سازهای منطقه کتول

در منطقه‌ی کتول مانند سراسر قلمرو فرهنگی ایران، انواع سازها؛ اعم از سازهای بادیف سازهای زهی و سازهای کوبه‌ای نواخته می‌شوند. سازهای بادی منطقه کتول عبارتند از: شمشاد (شمشال)، نی هفت‌بند و شرنا (زرنا). سازهای زهی نیز شامل: کمانچه (کمانچه) و دوتار (دِتار) است. اما سازهای کوبه‌ای منطقه کتول که کمتر به آن‌ها پرداخته شده، عبارتند از: دهل (دیل)، دایره (دَس دایره) و لیگن، که از بین این سه نوع ساز کوبه‌ای، دو ساز دایره و لیگن غالباً توسط زنان و در مراسم و جالس زنانه نواخته می‌شوند.

■ لیگن

استفاده از لیگن از دیرباز در مجالس منطقه‌ی کتول رایج بوده است و از سازهای اصلی زنان در عروسی‌ها به‌شمار می‌آید. لیگن را می‌توان قدیمی‌تر از هر ساز کوبه‌ای در این منطقه دانست. اغلب لیگن‌ها، فلزی هستند که توسط زنان در عروسی‌ها و جشن‌ها نواخته می‌شود. منظور از لیگن همان لگن مسی یا رویی متداول است که غالباً برای شستن لباس یا مصارف دیگر به‌کار می‌رود. این لگن که معمولاً گود است و دهانه‌اش تا حدی از سطح پشتی آن تنگ‌تر است، به عنوان ساز خودصدا در اجرای چکه‌سماع (رقص محلی کتولی) و همراهی شادمانه‌ها در مراسم جشن و سرور به وسیله‌ی بانوان کتولی نواخته می‌شود.

■ تکنیک اجرایی، موارد و نوع استفاده لیگن

لیگن را وارونه روی زمین می‌گذارند و با کف هر دو دست به پشت آن می‌کوبند. این ساز را فقط زن‌ها می‌نوازند و نواختن آن همیشه در حالت نشسته است. هیچ ساز یا وسیله‌ی دیگری لیگن را همراهی نمی‌کند و غالباً هنگام نواختن آن، زن‌ها به طور گروهی کف می‌زنند. در منطقه‌ی کتول با نوای لیگن به جز «سماع کتولی» ترانه‌های مختص عروسی نیز خوانده می‌شود. اجرای این ترانه‌ها معمولاً به صورت تک‌خوانی و پاسخ دسته‌جمعی زنان به‌طور متناوب است.

حکیمه خسروی کتولی

■ برای مشاهده فایل تصویری لیگن نوازی، کد زیر را اسکن کنید ■

